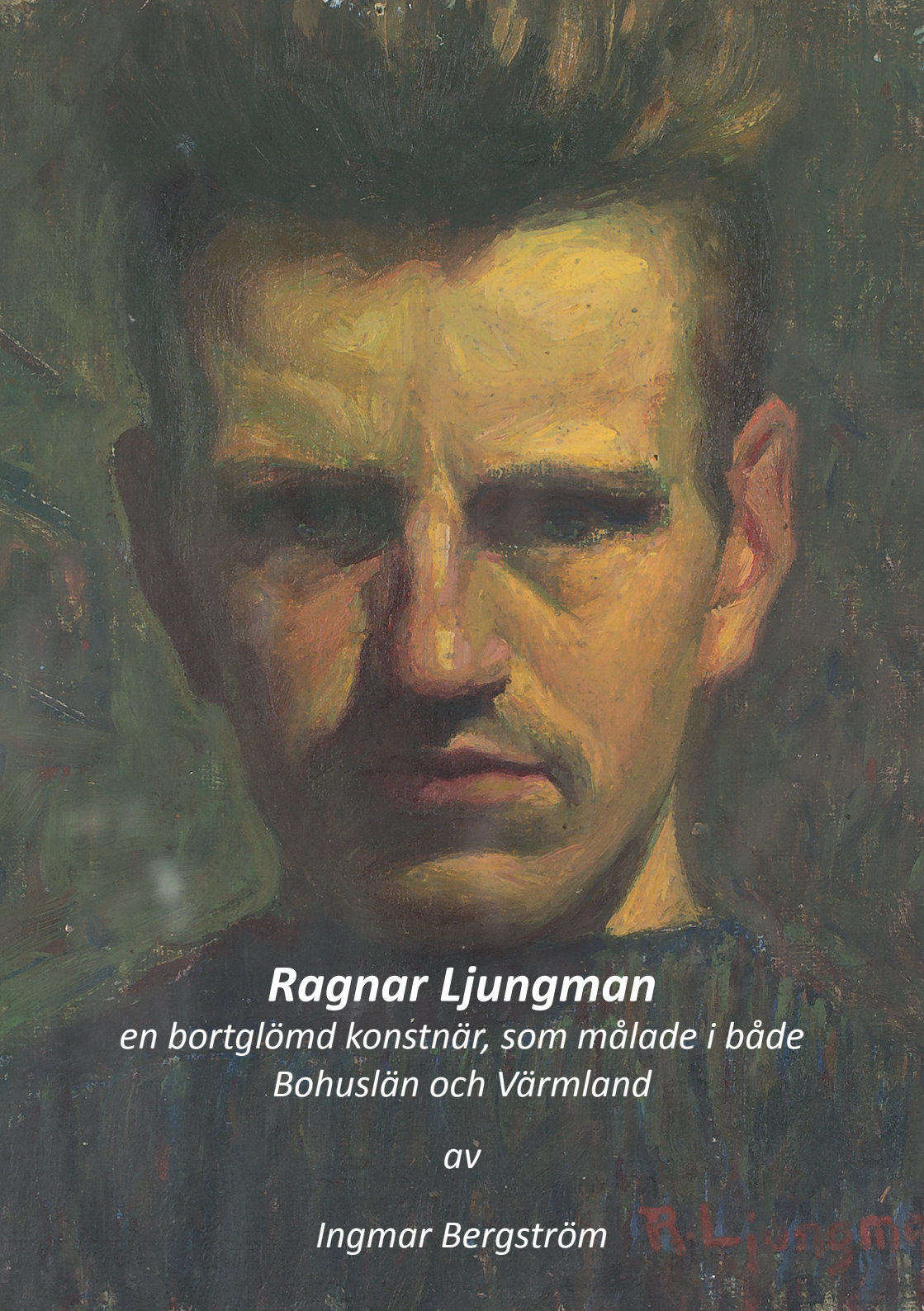

Ragnar Ljungman

en bortglömd konstnär, som målade i både Bohuslän och Värmland

av

Ingmar Bergström

Denna skrift är en något bearbetad version av en artikel i Vikarvets årsbok
1978-1979

ISBN 00-0000-000-0
Författare: Ingmar Bergström
Foto: Claes Jansson, Bohusläns museum där ej annat anges
Ansvarig utgivare: Föreningen Berith Bergströms Minne
Formgivning: Mikael Carlsson
Tryck: Alltryck i Lysekil AB

Omslagsbild: Självporträtt av Ragnar Ljungman 1905 (olja)

Ragnar Ljungman
en bortglömd konstnär som målade i både Bohuslän och Värmland

av
Ingmar Bergström

Ragnhild Bergström, Olja 1904

Förord

Ragnhild Bergström som var trolovad med konstnären Ragnar Ljungman gav i början av 1970-talet brorsonen Ingmar Bergström i uppdrag att till Uddevalla museum överlämna större delen av Ragnar Ljungmans konst. För mer än 30 år sedan ställdes denna konst i kronologisk ordning ut på Lysekils museum.

2013 väckte Ingmar Bergström tanken att Ljungmans konst borde visas i Värmland, eftersom en stor del av hans produktion skedde i Bosjön, ett gammalt bruk 20 kilometer nordväst om Filipstad.

Ljungmans konstsamling förvaras på ett pietetsfullt sätt i Bohusläns museum och är tillgängligt digitalt tack vare ett professionellt arbete av konservator Marie Johansson.

Genom ett samarbete mellan Bohusläns museum och Värmlands Museum, och efter initiativ av Föreningen Berith Bergströms minne, visas en stor del av Ljungmans konst i Långbans Moderna sommaren 2014.

”Barnen på ängen” (olja, 1905.) Vad tittar de på?

Innehåll

Inledning 4

Familjen Ljungman hårt drabbad av lungsot 5

Ragnar som barn i Kalifornien 1890–1896.....6

Ragnar väljer konsten 6

Ragnar och Sigge Bergström, de två målarkamraterna.....7

Ragnar träffar Ragnhild Bergström.....8

Ragnar och Sigge målar i vildmarken.....8

Ragnar och Sigge i Paris 9

Tillbaka i Sverige 10

Ragnars sista år 11

Jag tar farväl till Ragnars tavlor på Karlavägen i Stockholm 12

Efterord 13

”Värmlandslandskap” , nära Bosjön (målning 1905)

Inledning

När man färdas omkring i USA och försöker få ett grepp om denna stora kontinent med så olika människor och en så mångskiftande natur, råkar man i svårigheter. Jag tänker inte bara på den provkarta av etnisk bakgrund och religioner man träffar på. Man konfronteras också med första, andra och tredje etc. generationen av invandrare och de har ej sällan olika inställning till det nya och det gamla landet.

Första generationen försöker ofta att med hjälp av ett konstlat sätt skaka av sig hemlandet som de av olika skäl lämnade, och de blir lätt supernationalistiska i det nya landet. Andra generationen har däremot ett påtagligt intresse för ursprunget och kulturarvet. Tredje generationen har fått ursprunget på distans och har ofta en naivt nostalgisk koppling till de bygder far- och morföräldrarna lämnade.

Jag har ofta tänkt på det här fenomenet i Bohuslän, som över korta avstånd uppvisar ett så skiftande landskap, där de brutalt tvära växlingarna i naturen präglat folket i olika delar av denna landsända – ett USA i miniatyr. Men vad folket beträffar finns det stora olikheter. Här bor ju äkta bohuslänningar sedan hedenhös och ursprunget från Mellaneuropa har för länge sedan förlorat sig i historiens dimma.

Invandrare fick vi av skilda slag, ibland genom skeppsbrutna från spanska armadan och enstaka skepp av olika ursprung och inte minst genom hemvändande sjöfolk. Under 1900-talet var invandringen avsevärd till varv, petrokemiska industrier och t.o.m. stenindustrin. Immigranterna kom från såväl olika delar av Sverige som Europa i övrigt. Men det var också en avsevärd utvandring och jag tänker inte bara på dem som hamnade i USA i slutet av 1800-talet. Under 1930-talet slogs stenindustrin ihjäl av en förödande depression och många lämnade Bohuslän för att överleva. Men det finns också en annan kategori av utvandrare som jag själv tillhör, nämligen de som hade privilegiet att få en praktisk eller teoretisk utbildning, vilken emellertid hembygden inte hade någon användning för. Dessa ”utvandrare” i första och andra generationen återvänder så ofta de kan till sina fäderne- och mödernehus eller inköpta gårdar och fritidshus. Denna kategori bohuslänningar har ofta varit mycket aktivt engagerade i att på skilda sätt berätta om landskapets säregna natur och kultur. Många av dem har lämnat det jordiska och deras minne har fallit i glömska. Ibland är det tillfälligheter som gör att dessa utvandrares kulturin-

satser kan lyftas fram i nuet och den moderna människans av jäkt förblindade ögon kanske då upplever en oväntad gemenskap.

Jag skulle vilja ägna några sidor åt en av dessa den andra generationens bohuslänska utvandrare, nämligen Ragnar Ljungman (1883-1907), bördig från Tjörn och död i lungsot vid endast 24 års ålder. Det är självklart lite vanskligt för en naturvetare att berätta om en konstnär och hans verk och mitt försök blir därför i hög grad amatörens. Skälet till att nu lyfta fram Ragnar Ljungman i nuet är, att praktiskt taget hela hans produktion omfattande flera hundra alster länge varit samlade i privat ägo, men som donerades till Bohusläns museum, en kulturinstitution som i årtionden varit en utopisk bohuslänsk dröm.

Först 1980 ledde denna dröm ut i konkreta planer och beslut. Genom en tillfälligheternas nyck kom jag att bli en länk mellan denna samling konstverk och Uddevalla museum, nuvarande Bohusläns museum. Redan 1909 verkade Ragnhild Bergström, Ragnar Ljungmans trolovade, för en donation av hans kvarlåtenskap till någon institution i Bohuslän, och hon var intensivt engagerad för detta i många decennier, till dess att den slutligen aktualiserades. Den för konstnären intresserade vill jag hänvisa till Sixten Strömboms bok, *Ragnar Ljungman, minnesanteckningar*. utgiven av Uddevalla stadsfullmäktige, Barneviks Tryckeri, Uddevalla 1970), där jag hämtat historiska fakta, som i denna uppsats blandats med personliga reflektioner.

Familjen Ljungman hårt drabbad av lungsot

Historien kan sägas börja under 1800-talets första år då kofferdikaptenen (beteckning för kompetensen att föra ett fartyg i den svenska handelsflottan) Roger Carl Ljungman arrenderade en gård byggd i mitten av 1800-talet som tidigare var Margareta Huitfeldts gård Sundsby på Tjörn. Liksom seden var under detta auktoritativa sekel ”den gamla goda tiden”, som det ibland oegentligt heter, bestämde herr kofferdikaptenen vem som skulle bli äldste sonen Karls äkta hustru.

Det blev Britta Christina Andersson, dotter till kronolänsman i tredje led som fick den äran. Länsmännen var under dessa dagar bygdernas mäktiga småkungar. Ett gott parti kunde man tycka, men stackars Karl, som fick överge den flicka han älskade högst av alla på jorden, blev desperat och grämde sig så till den grad att han fick lungsot, tuberkulos, som sedan sades ”gå i arv” i flera generationer. I denna mesallians föddes fyra barn.

Detta är huvudbyggnaden på Sundsby säteri på Tjörn, byggd i början av 1800-talet. Det arrenderades av Carl Ljungman, Ragnars farfars far. (Foto 2013 Veronica Gruenfeld)

Karl delade rum med sina två söner och det var väl kontaktsmitta snarare än ärftlighet som gjorde att sonen Knut Elof och senare dennes båda barn, dottern Härdis och sonen Ragnar, alla drabbades av tuberkulos.

Knut Elof var begåvad och hade tekniska färdigheter och det blev därför för honom liksom för många andra bohuslänningar att dra till Göteborg och Chalmerska Institutet och senare till Schweiz och Frankrike för studier. Familjen slog sig sedan ned i närheten av Göteborgs mekaniska verkstad (begynnelsen till Götaverken), där Knut Elof fick arbete.

Somrarna tillbringades på Tjörn i den nästan herrgårdsliknande gården Lilldal som Knut Elofs mor Britta Christina ärvt efter nämnde länsman.

Dessa lyckliga somrar gjorde ett outplånligt intryck på lille Ragnar som tydligen var känslig för att inte säga överkänslig för naturen på Tjörn, med sina ängar och lummiga bokskogar, ättestupor, ekbackar och färggrant prunkande strandängar med får vid stengärdesgårdar under violetta skarpt profilerade berg.

Allt detta som gör Tjörn till en blandning av pastoral upplevelse och vresig urkraft. Det var sådana motiv som Ragnar Ljungman senare på sitt sätt skulle återge med sin under alltför korta tidverksamma pensel.

Ragnar som barn i Kalifornien 1890-1896

1890 drog fadern till Kalifornien för att bota sin lungsot och efter några år kom familjen efter. Föräldrarna observerade tidigt sonens anlag för att berätta i ord och bild. De räddade undan åtskilliga skissblock från en tid då Ragnar endast var mellan sju och tio år gammal. Mitt ibland kanoner, indianer och soldater, i dessa delvis konventionella barnteckningar som återspeglar amerikansk våldsmentalitet, skuttar harar, hjortar och andra djur iväg och de har de för dessa djur så karakteristiska formerna och rörelserna – en märklig blandning av bildskapande framsprunget av ett socialt tryck och egen iakttagelseförmåga.

Dessa skissblock röjer inte bara Ragnars teckningsanlag och observationsförmåga. De utgör samtidigt ett märkligt historiskt dokument från en tid som min egen generation upplevde i vår ungdoms indianböcker.

Ragnar var en främling i det nya landet och mottog med glädje meddelandet, att familjen 1896 skulle återvända till Sverige, där Ragnars far fått ett bra arbete i Stockholm.

När fartyget närmade sig den bohuslänska kusten sprang den 13- årige ynglingen Ragnar uppjagad omkring på däck och förklarade för alla och envar, att det inte fanns någon vackrare plats i världen än just denna kustremsa och det kan vi väl hålla med om.

Ragnar väljer konsten

Under gymnasietiden vaknade konstintresset på allvar och tillsammans med jämnåriga kamrater vandrade Ragnar ofta omkring i Stockholms norra av kåkar ännu dominerade förstäder med ett skissblock. Han berikade också gymnasistföreningens tidskrifter med diverse groteska karikatyrer, ett icke ovanligt sätt att börja en konstnärsbana. Han vistades sommaren 1901 i Stockholms skärgård flitigt målande akvareller tillsammans med kamraten Ivar Kamke, som senare blev en känd porträttmålare. Vid nitton års ålder blev det dags för mer formella konststudier och dessa började i Tekniska skolan i Stockholm, fortsatte i Caleb Althins elevateljé och på Konstakademien.

Sedan tillbringade Ragnar en höst, en vinter och en vår i Paris. Efter hemkomsten vid 22 års ålder började han i Konstnärsförbundets skola under ledning av Karl Nordström, även han bördig från en känd Tjörnsläkt. Sedan släcktes detta unga liv i juli 1907 av Bohusläns på den tiden största mara – lungsoten, och detta tog bara ett och ett halvt år.

Ragnar Ljungmans korta konstnärliga bana (1901-1906) kan i stort sett delas upp i vinter- och sommarperioder. Under vinterhalvåret utbildade han sig formellt och under den ljusa årstiden målade han fritt, ömsom på Tjörn, Orust och i Mollösund, ömsom i Värmland.

Ragnar och Sigge Bergström, de två målarkamraterna

Hur kom då denne Tjörnättling att hamna i Värmland? På Tekniska skolan i Stockholm träffade han en nyligen ”färdigutbildad” tre år äldre konstnär vid namn Sigge Bergström (1880-1975), son till Carl Bergström, en värmländsk brukspatron. Sigge var en stor pratmakare och skämtare, som mycket väl skulle ha fyllt sin plats någonstans i Gösta Berlings saga, eller som Löpar-Nisse i Värmlänningarna.

När Sigge berättade för sin far att han ville bli målare blev denne mycket arg och besviken. Han straffade sin son genom att tvinga honom att måla det svarta taket på familjens bostad, Finshyttans herrgård en varm sommardag.

På ett eller annat sätt kompletterade den tyste, försynte och inbundne och nästan fanatiskt arbetande ”bohuslänningen” Ragnar den bullrige, levnadsglade värmlänningen Sigge, som fram till den andra Parisvistelsen 1905 skulle bli Ragnars ständige målarkamrat.

Sommaren 1902, Ragnar var då 19 år, drog de båda målarkamraterna till Mollösund. Redan denna sommar ser man att Ragnar börjar utveckla en s.k. pointillistisk målarstil. Ordet ”point” är ju franska och betyder prick eller punkt. Denna målarteknik initierades av den franske impressionistmålaren Georges Seurat. Den extreme pointillisten får de ”punkter” som bildas av att penseln trycks mot duken att framstå som en helhet. Det gäller så att säga att fysiologiskt bedra ögat och hjärnan. Mycket av den moderna bild- och TV-tekniken bygger som bekant på detta fenomen. Men pointillisten tillåter sig också att dra med penseln så att i stället ”punkterna” utvecklas till en sekvens linjer av skild längd och tjocklek. Dessa ger så ett helhetsintryck som också

kan bedra ögat. Ragnar Ljungman tycks själv ha utvecklat denna målarteknik, utan kontakt med Seurat.

På hösten sistnämnda år söker de båda vännerna inträde på Konstakademien, där Ragnar accepteras i dess första klass. Men av någon orsak vägras Sigge inträde. Senare skulle Sigge bli pionjär i svensk träsnittskonst. Sigge beger sig därför till Valands konstskola i Göteborg och får där Carl Wilhelmson som lärare. Efter att ha upplevt Ragnar Ljungmans tavlor sedan jag var barn, har jag aldrig upphört att fråga mig vad som skulle ha hänt om rollerna varit ombytta.

Så vitt jag vet träffade Ragnar aldrig den av alla elever uppskattade målarlärare-ren Wilhelmson. Ändå tänker man ofta på Wilhelmson, när man ser på många av de konstverk som Ragnar målade under sin sista verksamma tid, våren 1906. Där är människorna nämligen inmålade i naturen på samma nationalromantiska sätt som Carl Wilhelmson brukade göra. Det blir liksom omöjligt att skilja på natur och människor, till och med penselföringen har likheter.

Ragnar träffar Ragnhild Bergström

Sommaren 1903 är Ragnar åter i Halsbäck på Tjörn och har en mycket produktiv period. Sigge vill nu återgälda målarbesöket i Bohuslän och Ragnar inviterades hösten 1903 till Finshyttans bruk i Värmland, några kilometer norr om Filipstad, där Sigges far var chef och brukspatron vid den då berömda turbinfabriken.

Som Selma Lagerlöf så målande beskrivit i Gösta Berlings saga samlades man ofta i dessa värmländska bruksherrgårdar på helgdagsaftnarna till ”salonger”. Vid pianot fanns Ragnhild Bergström (1880-1975) från Bosjö bruk – kusin med Sigge. Det var genom Griegs musik som tjugoårige Ragnar och tjugofemåriga Ragnhild fann varandra. Ragnar hade redan i sitt målande försökt få in Ibsenska stämningar och tveklöst var hans och Ragnhilds korta förhållande som bröts av Ragnars död, baserat på ett avsevärt intellektuellt utbyte.

Ragnar Ljungman var inspirerad av de isländska sagorna och bronsåldern i Bohuslän, vilket går igen i denna målning. (”Ensam, den siste vikingen”, Finshyttan, 1903.)

Ragnar och Sigge målar i vildmarken

Under vintern reste Sigge och Ragnar iväg till värmländska ödemarker några tiotals kilometer norrut, där de inackorderas i torpet Bastkullen, en självpåtagen, idealistisk internering som säkerligen bidrog till Ragnars bräckliga hälsa.

Mot våren 1904 begav sig de båda kamraterna till Transtrand i nordvästra Dalarna. Kanske var det för att bli av med all den ilsket gröna barrskogen i Värmland och komma till vidder och färger som stod Ibsens Peer Gynt nära, denne mytomspunne fantasifigur, som hade många likheter med Ragnar men som ändå var så olik honom. Av någon orsak attraherades Ragnar av Peer Gynt och Ibsen tycks ha inspirerat honom vid målandet av flera Tjörnmotiv.

Sommaren 1904 tillbringade Ragnar två månader i Mollösund med Ragnhild och man kunde tro att hans måleri nu skulle domineras av bohusmotiv. Men fördröjda på näthinnan tycks ännu befinna sig värmländska snötyngda granar och fjällets ödsliga ensamhet. Det tycks vara genomgående för Ragnar Ljungman, att han ofta insuper intrycken i en miljö och sedan målar dessa i en helt annan omgivning.

Denna målning, ”Sommarmorgon”,1904, med betande får på en ö nära Mollösund accepterades av Gamla Salongen i Paris 1905.

Ragnar och Sigge i Paris

Bohusmotiven dominerar under hösten 1904 och våren 1905, då Ragnar tillsammans med Sigge studerar i Paris. Här, omgiven av franska neoimpressionister och allt det nya som möter betraktaren av Degas, Matisses, van Goghs och Gauguins dukar, tycker man att det var dags att glömma Bohuslän. Till ”Gamla Salongen” i Paris lämnar emellertid Ragnar våren 1905 fyra dukar av vilka en var ett värmlandsmotiv och tre var motiv från Mollösund. Hans glädje över att ”Sommarmorgon” blev antagen är obeskrivbar.

”Jag är så glad, så glad. Ja, nu är jag offentligen stämplad som konstnär, så lustigt” påpekar han i ett brev till sin Ragnhild. Man blir som bohuslänning engagerad i denna så typiska pointillistiska tavla, med sin blomsteräng och de betande fåren på sommarön, med fjorden och fastlandet i bakgrunden och stigen som leder till en lävik, där antagligen en segelbåt ligger på svaj.

Ragnar undvek det traditionella cafélivet i Paris, kanske av hälsoskäl, kanske av gammaldags solidaritet mot sin Ragnhild. De få alstren inspirerade av Paristiden är emellertid just caféinteriörer. I en oljemålning ser man överdrivna nästan groteska kvinnoansikten dominera bilden och man kommer genast att tänka på Degas. Typiskt nog för denna stil befinner sig bara halva huvudet på en av de två sannolikt tämligen lättfotade kvinnorna innanför ramen.

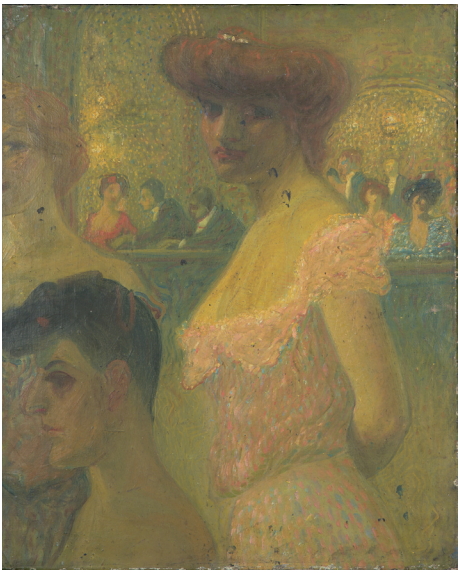

”Pariserkafé”, olja, (1904-1905).

Tillbaka i Sverige

Så kommer Ragnar hem till Stockholm våren 1905 full av iver att ta sig an nya uppgifter. Han söker upp den stränge Karl Nordström som emellertid uppmuntrar honom på många sätt, bland annat övertygar han Ragnar om att ansluta sig till Konstnärsförbundets skola under vårterminen 1905.

Ragnar beger sig sedan till Ragnhilds barndomshem Bosjön, några mil nordväst om Filipstad. Det var ett gammalt nedlagt järnbruk, ersatt av trämassefabrik,vars isolering från civilisationen Ragnhilds far Albert bröt genom att bygga Sveriges första smalspåriga järnväg. Denna var avsedd för transport av mekaniskt framställd pappersmassa, timmer och virke. Brukspatronen Albert Bergström var också en skicklig amatörtecknare. Här stannade Ragnar till julen och detta halva år var hans mest intensiva ”Wilhelmsonperiod”. Särskilt den nästan i naturlig storlek målade ”Midsommar” hör till denna kategori.

Men till denna ytterst verksamma period hör också en märklig tavla som sannolikt är starkt inspirerad av Ragnars utlandsvistelse. Två kvinnoansikten betraktar en landsbygd som snarare för tanken till Provence än Värmland och den pointillistiska penselföringen har här ersatts med kraftiga jugendliknande slingor.

Dessa två kvinnor är målade på ett manér som påminner om Degas. Landskapet ser mera ut att vara Provence än Värmland. (”Herrgårdsfröknar, olja 1906)

Ragnars sista år

Under våren 1906 finns Ragnar på Konstnärsförbundet där han fullbordar flera av sina mycket stora dukar som han påbörjade under Bosjötiden, dukar där barn och vuxna, mest kvinnor, målats in i det värmländska landskapet. En del av dessa tavlor finns på Billströmska folkhögskolan, andra på Tjörn, Nationalmuseum samt Göteborgs och Lunds konstmuseer.

Men Ragnar längtar ånyo till Bohuslän. I ett brev till Ragnhild våren 1906 skriver han: ”Jag har nästan alltför svårt fatta att jag nu kommer till Västkusten och får dig igen”, anförtror han Ragnhild. ”Det är väl därför att det är så länge sedan jag träffade dig och sen jag var vid havet. Varför jag inte skrivit om vad jag arbetar på, är helt enkelt därför att jag ej arbetar på något. Jag är alldeles utled vid allt det här och gör intet hela dagarna, bara leds och väntar att tiden skall gå. – Jag är så gränslöst ensam. (Hans tillstånd var i själva verket så oroande att han gick under läkarobservation.) – Jag skall söka få bo vid Åbyfjorden norr om Lysekil.”

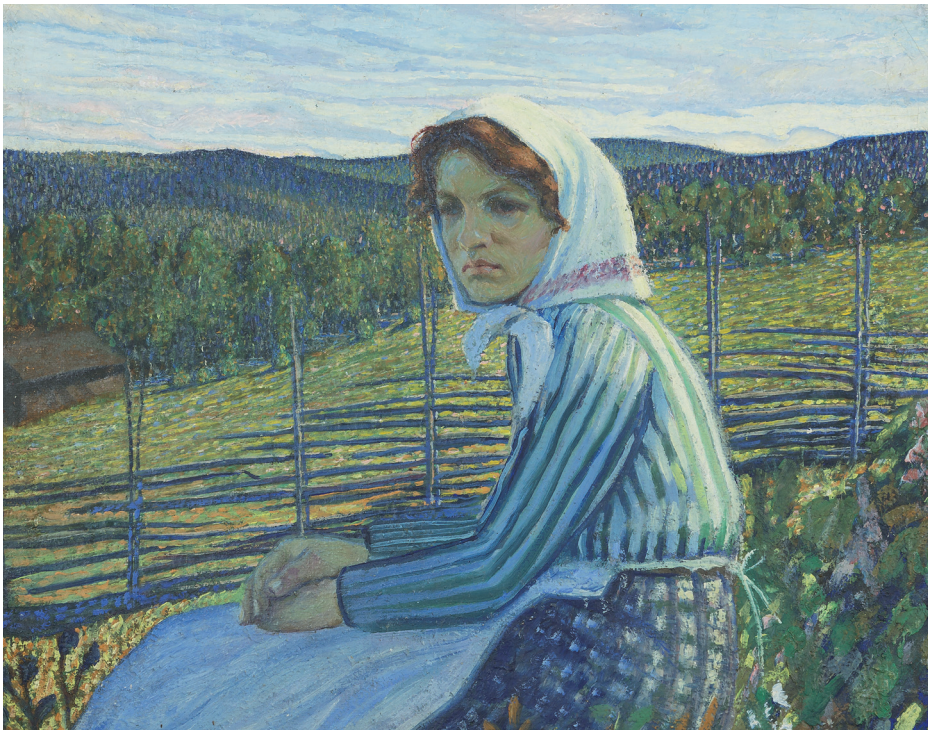

Denna vackra unga flicka (Ragnhild Bergström?) i det typiska värmländska sommarlandskapet ser inte så glad ut. Varför det? (”Ung flicka”. Sommarlandskap, Bosjön 1905, olja)

Men det blev ingen sommarvistelse i Bohuslän. Lungsoten tog överhand efter en lunginflammation och i stället för Åbyfjorden blev det Mörsils sanatorium i Jämtland, där han efter ett års vistelse ansågs vara ett hopplöst fall. Ragnar och Ragnhild kom till Mörsil som trolovade och han dog i sitt föräldrahem den 9 juli 1907 knappt 24 år gammal.

Jag tar farväl till Ragnars tavlor på Karlavägen i Stockholm

Jag vandrar runt i en mörk våning på Karlavägen i Stockholm där Ragnhild levde med sina två ogifta systrar Ingrid och Berith Bergström i nära femtio år. Alla tre är nu borta men på väggarna hänger Ragnars tavlor kvar ännu några månader. Jag börjar i det innersta rummet, Ragnhilds sovrum, och vandrar sedan vidare genom ”salen” och in i ”salongen”. Överallt Ragnars tavlor på väggarna. I byrålådor och garderober har jag letat upp de alster som av någon orsak aldrig kom upp. Fyra små tavlor är målade i grönt-gult och blåviolett, och man bara anar Ragnhilds sorgsna ansikte speglande sig i fönsterrutan. Hon visste säkert vad som skulle komma att hända.

Visst tänker man på Edvard Munch när man ser några av dessa dukar, men det säger Sixten Strömbom ingenting om i sin bok.

Och där står Ragnars kanske mest säregna tavla som jag sett reproducerad i någon av arbetarrörelsens tidskrifter. En sliten torparfamilj står utanför sin anspråkslösa stuga – en fattigdomens inkarnation – men man ser ingen bitterhet i dessa allvarliga ansikten. Det finns en fortsättning på detta tema utförd i samma teknik. Man ser två makar lämna sitt torp för alltid, men här tar man inte miste på de känslor de båda prövade livskamraterna känner. Med vårt nutida språk kanske man kan kalla detta sätt att teckna i kol och vattenfärg socialrealism. Jag har ofta undrat hur Ragnar skulle ha utvecklats om han oftare hade våga vara sig själv som i dessa konstverk.

Detta är antagligen en talldunge i närheten av Bosjön, en målning som var svårt oxiderad, men som fick mycket mera solljus efter rengöring. (”Smedåsen”, olja Bosjön 1905).

Ragnar fascineras ofta av havet. Framför mig i Ragnhilds rum har jag en duk som nederst börjar i grönt och övergår i mörkblått och där vid horisonten låter en kaskad av röda prickar den erfarne seglaren ana, att solen gått ned för några timmar sedan en kväll under årets ljusaste del.

Några meter längre bort finner jag en liten duk med starka kontraster. En strandäng letar sig i motljus ned till havet i en klyfta mellan mörkt violetta klippor och där utanför anar den som seglat i dessa vatten, Måseskärs fyr.

Granntavlan är så plötsligt Värmland. Man betraktar en tidig morgon en mosse, där älvdansen pågår som bäst mot en fond av mörka bergslagshöjder. Ragnars punkter har här ersatts med färgfält av storleken 1 x 2 cm, starkt inspirerade av mönstret i gamla tallar. Lustigt nog tycks de små tallarna ute på själva mossen delta i denna älvornas tidiga morgondans.

Lite längre bort snöar det och här har Ragnar en chans att släppa loss en orgie av vita och gula punkter. Antagligen är tavlan målad inne i ett av dessa typiska värmlandstorp som omges av en trädgårdstäppa med ett ensamt fruktträd.

I denna och den följande teckningen berättar Ragnar på sitt sätt om de fattiga torparna i Värmland (”Torpare”, Fernebo, Värmland 1905). Man får nästan ett intryck av att han har haft ett foto som underlag för denna teckning, men det finns i Bohusläns museum en provkarta på detaljer för den slutliga kompositionen.

I denna teckning ser man ett gammalt torparpar med bitterhet för alltid lämna sin stuga. Ska den rivas eller kunde de inte betala hyran. (”De Gamla lämnar hemmet”, 1905).

Eller är det bara ett rönnbärsträd, undrar jag, och sedan tar storskogen vid. Mera snö och mera ”vertikala” punkter, nu formande som snöbelyst skog, på en annan duk. Och så kommer då den tredje satsen i denna snösymfoni, en liten till omfånget obetydlig tavla. En grovt stiliserad man står i skjortärmarna på trappan. Det är en tidig morgon och landskapet vilar sig tyngd av snömassorna medan solen mödosamt denna midvinterdag endast förmår lysa på höjdernas kammar.

Och så plötsligt en svit av gröna svep, en havsvåg målad i Mollösund 1902, Ragnars första verkliga målarsommar.

Mannen ser så avspänd ut på sin förstutrappa denna vinterdag. Är det våren som är på väg? (”I Soluppgången”, teckning 1902).

I ett mörkt hörn finner jag en nakenstudie från Paristiden. Jag undrar varför den hamnat på en så undanskymd plats. Kvinnan sitter på någonting av blåa slingor medan ”himlen” bildas av stora pointillistiska kvadrater, mörka i kanterna, ljusa i mitten och därmed blir tavlan tredimensionell. Tavlan verkar ofullbordad men är oerhört säkert utförd.

Jag har lämnat Ragnhilds rum och står i salen och tittar i Ragnhilds mycket noggranna kartotek. ”Klippa i Mollösund”, målad 1904, kanske det är sommarnatt? De pointillistiska ganska stora rektanglarna slingrar sig och följer mjukt skrevor, bergknallar och gräsbevuxna fält. Kanske en av Ragnar Ljungmans allra bästa dukar, men det är väl utmanande mot expertisen att en fysiker säger detta.

Jag vänder mig om och finner ”Röset på Mollön” utförd 1903. Punkterna här är utbytta mot svarta, böljande linjer några centimeter långa och ett par millimeter breda, som följer molnformationen och bergstrukturen. Det är inte bara bronsåldersröset som ger ett hedniskt intryck. Tavlan kanske är inspirerad av Peer Gynt-motivet och jag står och undrar: bor ”Böigen” i detta röse eller gömmer han sig i molnet därovanför?

Nästa duk är en dikt i violett, blått och grönt och man får ett intryck av dödssjö efter storm eller kanske det blåser upp när som helst. Och där borta går Ragnhild på en av dessa ängar som är så typiska för stränderna vid Stigfjorden mellan Orust och Tjörn. Jag trodde det var en akvarell men det är en ”ofullbordad” oljemålning. Kan livet dock vara mer fullbordat än på denna duk?

Bohuslänska landskapet nära Mollösund. (”Sommarfigur”, olja 1904.)

Jag har svårt att tro att nästa tavla, målad efter hemkomsten från det sista Parisbesöket, har beteckningen ”Herrgårdsfröknar”. Det är lustigt med dessa i slingor målade kvinnor. En ser pryd och förebrående ut medan den andra ger betraktaren inviterande ögonkast. För mig är detta landskap och dessa kvinnor en bit av Centraleuropa – den förut berörda fördröjningseffekten kanske.

Salen i hemmet på Karlavägen domineras helt av ”Wilhelmsontavlorna” och detta gäller såväl tekniken och motiven som tavlornas storlek. I ”Midsommarafton” är kvinnor och män på väg till dansen nästan målade i naturlig storlek. De tre kvinnorna och de två männen ser trötta och slitna ut och det verkar som om Ragnar medlidsamt frågar sig om de verkligen ska orka med dansen.

Tre trötta kvinnor och två män på väg att fira midsommarafton men ska de kunna uppskatta detta? De ser ju så trötta och slitna ut. (”Midsommarafton”, olja 1906.)

I nästa tavla står två barn på en sommaräng och blickar ödmjukt ner på något som befinner sig utanför tavlans ram. Är det ett liktåg som ringlar sig fram med en kär anförvant eller är de paralyserade av en orm i gräset?

Road betraktar jag två naivistiska tavlor från Ragnars första sommar på Tjörn, 1903. En bäck ringlar sig ned till havet. I ena kanten ser man en lövskog och den andra tavelhalvan domineras av en äng med två nakna unga män. Tankarna går osökt till Evert Taube, som berättar för oss att på Colla Bellas höjd kan man skutta spritt naken hela dagen, men där rörde det sig visst om kvinnor.

De nakna männen (Sigge Bergström och Ragnar Ljungman?) i det bohuslänska landskapet (”Badande gossar”, Halsbäck, Tjörn, olja 1903.)

Det tar en timme till att säga farväl till Ragnars tavlor som nu ska hem till Bohuslän där de hör hemma. Jag hoppas (det här var 1979) att mottagarparten ger all den hjälp som behövas för att förverkliga Ragnhilds allt annat i hela hennes ensamma liv överskuggande önskan.

Jag tar en sista blick i en låda med gamla handlingar. Det rör sig om en stor familj och därför blir det många komplicerade handlingar och jag läser med blandade känslor några av dem. Till denna hög skall nu fogas ytterligare ett arvskiftesdokument. Överlämnandet av detta dokument till Uddevalla museum (nu Bohusläns museum) skall jag i kraft av några efterlämnade, bläckskrivna rader signera. Så får jag syn på några gulnade papper från mitten av 1940-talet, en icke signerad handling i vilken alla Ragnar Ljungmans tavlor doneras till Billströmska folkhögskolan på Tjörn. Varför fullbordades inte denna donation, frågar jag mig. Kanske kulturklimatet i Bohuslän förlamats som det var efter 1930-talets depression och andra världskriget inte var moget för en sådan gåva.

Det är ett känt fenomen att konstnären och andra kreativa personer blir kända och är kända först efter sin död. Det är ofta en enda individ som känner sig motiverad att väcka dessa personers verk till liv i en.

Efterord

När jag 2014 reviderade den 1979 skrivna artikeln om Ragnar Ljungman vill jag gärna utrycka min uppskattning till Bohusläns museum som på ett så beundransvärt sätt tagit hand om Ragnar Ljungmans konstverk.

Denna korrigerade version av artikeln skulle inte ha varit möjlig utan hjälp av Veronica Gruenfeld, min argentiska fysikerkollega, liksom av Ralf Sandberg och Helene Sjunnesson, Föreningen Berith Bergströms minne.

Ingmar Bergström

Herrgårdsfröknar, olja (1906)